

KATARZYNA DRABIK

Uniwersytet Merito WSB w Poznaniu
Wydział Zamiejscowy w Chorzowie
e-mail: kkuboszek@outlook.com

MARTYNA TEMICH

Uniwersytet Merito WSB w Poznaniu
Wydział Zamiejscowy w Chorzowie
e-mail: temichmartyna@gmail.com

NATALIA MAKURAT

Uniwersytet Merito WSB w Poznaniu
Wydział Zamiejscowy w Chorzowie
e-mail: natalia.brygola@wp.pl

ADRIANNA SIOSTRZONEK-SERGIEL

Uniwersytet Merito WSB w Poznaniu
Wydział Zamiejscowy w Chorzowie
<https://orcid.org/0000-0002-9616-8582>
e-mail: adrianna.siostrzonek@chorzow.merito.pl

Budżet obywatelski jako wskaźnik potrzeb mieszkańców województwa śląskiego w latach 2019–2021¹

Streszczenie. Celem badań było rozpoznanie potrzeb mieszkańców województwa śląskiego na podstawie przeznaczenia budżetów obywatelskich poszczególnych gmin w latach 2019–2021. Autorki zebrały dane dotyczące budżetów obywatelskich za pomocą mechanizmów udostępniania informacji publicznej. Dane te obejmowały nie tylko informacje o przeznaczeniu budżetów, ale także dane ilościowe dotyczące liczby przeprowadzonych projektów oraz środków finansowych na nie przeznaczonych. Wyniki badań jakościowych pokazują, że mieszkańcy województwa śląskiego najchętniej przeznaczają budżety obywatelskie na zadania związane ze sportem, rozrywką i kulturą. Te właśnie potrzeby mieszkańcy regionu uważają bądź za najważniejsze, bądź za niezaspokojone w oczekiwanym stopniu. Na drugim miejscu znajdują się potrzeby dotyczące porządku i bezpieczeństwa. W dalszej zaś kolejności mieszkańcy województwa śląskiego popierają projekty dotyczące infrastruktury drogowej. Najmniejszym zainteresowaniem cieszą się natomiast projekty na finansowanie potrzeb mieszkaniowych, a także lokalny transport zbiorowy. Jedną z interesujących obserwacji była niechęć przeznaczania budżetów partycypacyjnych gmin na aktywizację seniorów.

Słowa kluczowe: budżety obywatelskie, województwo śląskie, budżet gminy

<https://doi.org/10.58683/dnswsb.1954>

¹ Projekt dyplomowy pt. „Budżety obywatelskie gmin województwa śląskiego w latach 2019–2021” napisany pod kierunkiem dr Adrianny Siostrzonek-Sergiel.

1. Wstęp

Jak stanowi art. 1 pkt 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Ustawa, 1990), mieszkańcy gminy z mocy prawa tworzą wspólnotę samorządową. Mieszkańcy ci wyróżniają się wspólną świadomością, losem, a także wspólnym celem i samodzielnie realizują działania wynikające z potrzeb społeczności (Lis, 2019). Realizując zadania własne, gminy korzystają w głównej mierze ze swojego budżetu (por. Ustawa, 1990, art. 7), a o przeznaczeniu jego części mogą zdecydować bezpośrednio sami mieszkańcy. Gminy mają bowiem prawo wyodrębnić w swoim budżecie środki z przeznaczeniem na budżet obywatelski (dalej też: BO), w którego ramach wskazana ogólnie kwota wydatków przeznaczana jest na projekty zgłaszane bezpośrednio przez mieszkańców, które to projekty następnie poddawane są pod głosowanie przez społeczność lokalną.

Budżet obywatelski stwarza przestrzeń, w której pomimo rywalizacji wynikającej ze zgłaszania różnych propozycji, spełniających potrzeby obywateli o różnych preferencjach, dąży się do osiągnięcia porozumienia i tworzenia nowych więzi społecznych (Podgórska-Rykała, 2021). Otrzymana możliwość bezpośredniego wpływu na rozdysponowanie środków, które mieszkańcy sami tworzą, realizując obowiązek podatkowy, pozytywnie wpływa na poczucie przynależności do wspólnoty lokalnej. Współdecydowanie, tworzenie wspólnych dóbr, obserwacja rozwoju miasta, najbliższej okolicy oddziałuje pozytywnie na społeczeństwo, wzmacnia identyfikację z miejscem zamieszkania (Fiut i in., 2016), daje możliwość postępu, troski, współdzielenia i tworzenia nowej wspólnej przestrzeni (Błaszak, 2022). Wprowadzenie budżetu partycypacyjnego zwiększa też rzeczywistą kontrolę nad władzą (Krześ, 2014).

Prowadzenie konsultacji daje możliwość przedstawienia oraz omówienia swoich potrzeb członkom wszystkich środowisk. Budżet obywatelski umożliwia dotarcie do grup społecznych, które zagrożone są wykluczeniem społecznym. Nikt nie jest wyłączony z procesu podejmowania decyzji, nie ma znaczenia płeć, zamożność czy przynależność do mniejszości etnicznej. Dzięki temu budżet obywatelski ma wpływ socjoekonomiczny, jest narzędziem, za pomocą którego samorząd spełnia zadanie przeciwdziałania zjawisku wykluczenia (Kęszczyk, 2018).

To właśnie dzięki partycypacji społecznej możliwe jest budowanie zaufania mieszkańców, tworzenie skutecznych systemów zaspokajania potrzeb społeczności lokalnej czy też pozyskiwanie akceptacji dla decyzji władz (Brol & Derlukiewicz, 2023; Dworakowska, 2014; Kocot, 2014). Dzięki temu nie tylko jeszcze lepiej będą spełniane potrzeby mieszkańców, ale także wzrośnie ich zadowolenie, co może się przełożyć na głosy poparcia w kolejnych wyborach samorządowych (Fiut i in., 2016). Należy przy tym przyłączyć się do głosów zwracających uwagę,

że wprowadzanie BO nie powinno być wyrazem wyrachowania i kalkulacji politycznej, gdyż wypacza to jego pierwotny sens (Sobol, 2017).

Analiza wyborów mieszkańców jest istotna także z punktu widzenia zadań organów administracji samorządowej i rządowej na poziomie województw. Oczywiście każda gmina jest inna, a zatem ma swoje własne, specyficzne problemy i potrzeby i to przede wszystkim specyfika danej gminy powinna decydować o kierunkach jej rozwoju. Bez wątplenia jednak wiedza o tych potrzebach ma znaczenie nie tylko dla władz samorządowych na najniższym poziomie, ale także na poziomie regionu, chociażby po to, aby wspierać gminy w realizacji preferowanych dróg rozwoju. Oczywiście władze samorządowe województw też mogą organizować BO, a znajomość potrzeb i kierunków rozwojowych powinna być ważną wskazówką co do planowanych przedsięwzięć. Skuteczne działania wzbudzają zaufanie mieszkańców do władz, a dobrze zaplanowane przedsięwzięcia pozwalają efektywniej gospodarować finansami publicznymi, realizując ideę dobrego rządzenia poprzez rozwój dialogu i poprawę komunikacji, co na poziomie całych województw nie jest zadaniem łatwym.

2. Początki budżetów obywatelskich na świecie i w Polsce

Początków tworzenia budżetu obywatelskiego należy szukać w Brazylii. To właśnie w tym kraju, a dokładniej w Porto Alegre, w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku po raz pierwszy zorganizowano taką formę partycypacji. Inicjatywa ta pojawiła się dzięki działaniom Związku Stowarzyszeń Sąsiedzkich Porto Alegre. Miał on na celu stworzenie efektywnej współpracy z mieszkańcami. Działania te były ściśle powiązane z trwającą w tamtych latach transformacją ustrojową. Były jednym ze sposobów odbierania kontroli panującej władzy nad budżetem publicznym. Zwiększenie zaangażowania mieszkańców w zarządzanie budżetem ograniczyło korupcję i podniosło zaufanie obywateli (Górski, 2007; Kłębowski, 2013). W 1989 roku dostęp do kanalizacji w Porto Alegre miało zaledwie 49% mieszkańców, a dzięki ich zaangażowaniu już w 2001 roku kanalizację posiadało aż 98% populacji miasta (Podgórska-Rykała, 2021). Odniesiony sukces sprzyjał rozprzestrzenianiu się idei, która wkrótce zyskała ogromną popularność, najpierw w całej Brazylii – do 2008 roku budżet obywatelski wprowadziło około 200 brazylijskich miast, następnie w całej Ameryce Południowej, a w późniejszym czasie także w Europie, Afryce, Azji i Ameryce Północnej (Kłębowski, 2013). W pierwszym dziesięcioleciu XXI wieku instytucja budżetów partycypacyjnych funkcjonowała już w 1500 miastach, w tym również wielu miastach europejskich, w szczególności w Hiszpanii i Włoszech (Brol & Derlukiewicz, 2023; Matczak i in., 2015).

W Polsce idea budżetów pojawiła się dopiero w 2011 roku, w którym to Sopot jako pierwsze miasto oraz jako pierwsza jednostka samorządu terytorialnego przeprowadził głosowanie. Inicjatorem takiego kroku była Sopotcka Inicjatywa Rozwojowa. To dzięki tej nieformalnej grupie sopocian, której zależało na zwiększeniu zaangażowania mieszkańców w podejmowanie decyzji dotyczących rozwoju miasta, rozpoczęto organizację pierwszego budżetu obywatelskiego w Polsce, aczkolwiek pierwotnie ówczesne władze miejskie nie były zbyt pozytywnie nastawione do tego projektu i wątpiono w jego sukces. Zmiana składu Rady Miasta po wyborach samorządowych w 2010 roku była kluczowa dla powodzenia przedsięwzięcia (Stokłuska, 2015). Początkowe obawy okazały się niesłuszne i jak stwierdził Wojciech Kłębowski: „Gdy w 2011 roku w Sopocie doprowadzono do realizacji pierwszego w Polsce budżetu partycypacyjnego, mało kto się spodziewał, że ten odosobniony eksperyment wkrótce zyska status jednej z najpopularniejszych w naszym kraju inicjatyw mających na celu włączanie mieszkańców w proces zarządzania miastami” (Kłębowski, 2013, s. 6). I tak w ślad za Sopotem budżet obywatelski rozpoczęto realizować w Elblągu, Gorzowie Wielkopolskim, Poznaniu i Zielonej Górze. W 2015 roku zrealizowano już 171 BO (Muszel, 2021; Sobol, 2017). BO nie posiadał jednak jeszcze wówczas w Polsce podstawy ustawowej, mówiącej o tym, w jaki sposób ma być konstruowany oraz wdrażany. Dawało to swobodę władzom lokalnym w zakresie skali jego finansowania, procedowania oraz akceptacji zgłaszanych projektów, co czyniło instytucję budżetu partycypacyjnego bliższą referendum niż konsultacjom społecznym (Ostachowski, 2022) i jednocześnie powodowało, że BO znacząco różniły się w poszczególnych gminach (Brol & Derlukiewicz, 2023).

Ustawowe uregulowanie instytucji budżetu obywatelskiego nastąpiło dopiero w roku 2018, kiedy to Ustawę z dnia 11 stycznia o zmianie niektórych ustaw w celu zwiększenia udziału obywateli w procesie wybierania, funkcjonowania i kontrolowania niektórych organów publicznych, dodano do ustawy o samorządzie gminnym (Ustawa, 1990, art. 5a ust. 3–7). W ustępie 4 artykułu 5 wyjaśniono istotę BO, wskazując, że w ramach budżetu obywatelskiego mieszkańcy w bezpośrednim głosowaniu decydują corocznie o części wydatków budżetu gminy. Postanowiono, że zadania wybrane w ramach głosowania nad budżetem obywatelskim mają zostać uwzględnione w uchwale budżetowej gminy. Wprowadzono zapis o obowiązkowym przeprowadzaniu BO w miastach na prawach powiatu, a także określono minimalną kwotę, która na ten cel ma zostać przeznaczona (co najmniej 0,5% wydatków gminy zawartych w ostatnim przedłożonym sprawozdaniu z wykonania budżetu — ust. 5). Kwestię szczegółowych wymogów formalnych, jakie powinny spełniać zgłaszane projekty, zasady ich oceny czy przeprowadzania głosowania pozostawiono do decyzji rady gminy podejmowanej w drodze uchwały

(ust. 7). Postanowiono także, że rada gminy w toku prac nad projektem uchwały budżetowej nie może usuwać lub zmieniać w stopniu istotnym zadań wybranych w ramach budżetu obywatelskiego (ust. 4 zd. 2).

W literaturze przedmiotu wskazywano, że przepis art. 5a Ustawy (1990) wprowadził rozwiązanie niepozbawione wad. W szczególności podkreślano to, że niektóre duże miasta, ale niemające statusu powiatu, nie będą zobowiązane do przeprowadzenia BO, a także że takie konsultacje społeczne nie są w pełni wiążące dla władz samorządowych, gdyż władze lokalne mogą dokonywać zmian w BO, pod warunkiem że nie będą to zmiany istotne (Błaszak, 2019). Zatem mieszkańcy nie mają gwarancji, iż wybrany w głosowaniu projekt zostanie zrealizowany w takim kształcie, na jaki głosowali. Postuluje się, że aby uniknąć poczucia niesprawiedliwości wśród mieszkańców w sytuacji niewywiązania się przez władze lokalne z deklaracji w zakresie budżetu obywatelskiego, należałoby wprowadzić odrębne przepisy, które gwarantowałyby wiążący charakter decyzji podejmowanych w mechanizmie, jakim jest budżet obywatelski (Sześciło, 2019).

3. Przepisy miejscowe w sprawie przeprowadzenia BO

Jak wyżej wspomniano, zasady i tryb przeprowadzenia budżetu obywatelskiego określa rada gminy w formie uchwały. Realizacja tej uchwały leży zaś w kompetencji organu wykonawczego gminy, który podejmuje decyzję o przeprowadzeniu konsultacji. Ważnym aspektem jest tutaj poprawność legislacyjna aktów prawa miejscowego.

Jak wskazała Regionalna Izba Obrachunkowa w Warszawie w orzeczeniu nr 3.48.2019 z 31 stycznia 2019 roku – „Przepis prawa miejscowego musi być sformułowany w sposób precyzyjny i czytelny, tak by wynikało z niego, kto i w jakich okolicznościach i jak powinien się zachować, aby osiągnąć skutek wynikający z tegoż przepisu. W związku z tym regulacje w niej zawarte powinny być czytelne i wzajemnie spójne, aby ich interpretacja nie budziła żadnych wątpliwości” (Uchwała, 2019).

Wątpliwości nie może budzić zwłaszcza legitymacja do udziału w głosowaniu nad BO. Przy czym należy zwrócić uwagę, że w ramach delegacji ustawowej obejmującej określenie zasad i trybu przeprowadzenia konsultacji nie mieści się określenie kręgu osób uprawnionych do wzięcia udziału w tych konsultacjach. Jak słusznie wskazał Wojewódzki Sąd Administracyjny w Poznaniu w wyroku z dnia 18 kwietnia 2018 roku (Wyrok, 2018, sygn. akt IV SA/Po 176/18), krąg ten został określony bowiem przez ustawodawcę w art. 5a ust. 1 Ustawy (1990), z którego

wynika, że uprawnionymi do udziału w konsultacjach społecznych są mieszkańcy gminy. Przepis ten nie zawiera żadnych ograniczeń, w tym ograniczeń wiekowych. Oznacza to, że ograniczenie kręgu osób uprawnionych do wzięcia udziału w BO do mieszkańców gminy, którzy osiągnęli określony wiek, stanowi istotne naruszenie prawa.

Nie jest zasadne również uzależnianie prawa do udziału w głosowaniu nad BO od sytuacji prawnej, takiej jak np. pozbawienie praw publicznych, czy też faktycznej, np. uczęszczania do szkoły znajdującej się na terenie danej gminy (por. wyrok NSA z dnia 6 września 2022 roku, III OSK 1235/21).

Należy też pamiętać, iż rada gminy, uchwalając budżet obywatelski, musi zapewnić równość oraz bezpośredniość głosowania wszystkim obywatelom (Nohlen, 2004). Przy czym należy przyjąć, że w tym przypadku pod słowem „obywatel” kryje się także cudzoziemiec czy też bezpaństwowiec. W tej kwestii warto powołać się na słowa Trybunału Konstytucyjnego, który w uzasadnieniu do wyroku z dnia 24 lutego 1999 roku (Wyrok, 1999, sygn. SK 4/98). stwierdził, że „skoro ustrojodawca użył w nowej Konstytucji RP, w odniesieniu do zakresu podmiotowego zasady równości, określeń »wszyscy« oraz »nikt«, a nie innych stosowanych w tekście konstytucji określeń (np. »obywatel«, »człowiek«), nie można twierdzić, jak to miało miejsce pod rządami art. 67 ust. 2 przepisów konstytucyjnych, że zasada ta stosuje się dzisiaj jedynie do obywateli. Przyjmując raczej należy, że zakres podmiotowy zasady równości rozciągnięty został w art. 32 na »ogół osób« (...).” Zatem rada gminy, wprowadzając zasady głosowania nad BO, nie może w swojej uchwale zawrzeć postanowienia, że uprawnieni do głosowania są jedynie mieszkańcy gminy posiadający obywatelstwo polskie.

Inną ważną kwestią, na którą należy zwrócić uwagę przy podejmowaniu aktów prawa miejscowego dotyczących BO, jest możliwość wprowadzenia dla mieszkańców głosowania internetowego. Mianowicie z jednej strony należy zminimalizować ryzyko nieuprawnionego głosowania, identyfikując osoby głosujące jako mieszkańców gminy, a z drugiej strony – zapewnić jak najszerszą możliwość udziału w głosowaniu. Na zagrożenia z tym związane zwrócił uwagę Wojewódzki Sąd Administracyjny we Wrocławiu, który w wyroku z dnia 10 maja 2013 roku (Wyrok, 2013, sygn. akt III SA/Wr 140/13) stwierdził, że nie jest właściwe odwoływanie do numeru PESEL jako elementu identyfikacji mieszkańca gminy, gdyż nie służy on rozstrzygnięciu, czy oznaczona osoba jest „mieszkańcem gminy”. W uzasadnieniu sąd wskazał dodatkowo aspekty związane z ochroną danych osobowych: „(...) informacje objęte numerem PESEL należą do kategorii danych osobowych, co oznacza, że podlegają one ochronie przewidzianej w Ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 roku o ochronie danych osobowych”. Powyższe oznacza, że gmina podczas uchwalania uchwały w sprawie regulaminu BO musi mieć na wzglę-

dzie także zasady wynikające z przepisów o ochronie danych osobowych, w tym zasadę minimalizmu.

Potrzeba minimalizacji danych obywateli przetwarzanych w ramach głosowania internetowego rodzi jednak niebezpieczeństwo nadużyć w formie nieuprawnionego głosowania. Przykładem może być sprawa tocząca się przed Sądem Rejonowym w Częstochowie w sprawie kradzieży tożsamości i użycia ich do bezprawnego głosowania w budżecie obywatelskim miasta Częstochowy (sygn. akt XI K 266/22). Sprawa dotyczyła wyłudzenia, a następnie bezprawnego użycia do głosowania nad budżetem obywatelskim miasta Częstochowy danych blisko 3 tysięcy osób.

W literaturze przedmiotu słusznie też zwraca się uwagę na ryzyka w procedurze BO ze strony urzędniczej, gdyż to pracownicy samorządowi decydują o kształcie regulaminu oraz wpływają na proces informowania mieszkańców o kryteriach, jakie muszą spełniać projekty zgłaszane do tej inicjatywy, oni również decydują, w którym momencie rozpocznie się realizacja projektów (Ostachowski, 2022; Poniatowicz, 2014). Wskazuje się też na inne problemy i zagrożenia związane z BO (Brol & Derlukiewicz, 2023).

4. Budżety obywatelskie w województwie śląskim w latach 2019–2021

4.1. Cel badań i jego przedmiot

Celem badań było rozpoznanie charakterystyki BO gmin województwa śląskiego pod kątem ich przeznaczenia, przy uwzględnieniu różnic pomiędzy gminami o różnym charakterze, tj. gmin miejskich, wiejskich oraz wiejsko-miejskich.

Województwo śląskie obejmuje wschodnią część Górnego Śląska (około 48% powierzchni) oraz zachodnią część Małopolski (45% powierzchni). W badanym okresie w skład województwa śląskiego wchodziło 167 gmin, w tym 49 gmin miejskich, 96 gmin wiejskich oraz 22 gmin miejsko-wiejskich.

W celu analizy jakościowej badanych budżetów w pierwszej kolejności wyodrębniono 17 kategorii ich przeznaczenia: 1 – kultura, 2 – ochrona zdrowia, 3 – zaspokajanie potrzeb mieszkaniowych, 4 – edukacja publiczna, 5 – lokalny transport zbiorowy, 6 – zielen i zadrzewienia, 7 – wybiegi dla psów, 8 – drogi rowerowe, 9 – parkingi, 10 – sport, 11 – place zabaw, 12 – porządek publiczny, 13 – bezpieczeństwo obywateli, 14 – ochrona zwierząt, 15 – aktywizacja seniorów, 16 – rozrywka, 17 – infrastruktura drogowa. Opisy poszczególnych kategorii ujęto w tabeli 1.

Tabela 1. Kategorie badanych projektów w ramach BO

Lp.	Nazwa kategorii	Charakterystyka projektów
1	kultura	projekty dotyczące rozwoju kultury regionalnej, zaopatrzenie bibliotek w literaturę, warsztaty artystyczne i konkursy dla mieszkańców, sztuka, koncerty muzyki klasycznej oraz spektakle teatralne
2	ochrona zdrowia	projekty dotyczące warsztatów z ochrony zdrowia, zakupu defibrylatorów, rozwoju ośrodków zdrowia, zakupu oczyszczaczy powietrza, zakupu fantomów do szkolenia z zakresu udzielania pierwszej pomocy oraz organizacji bezpłatnych badań zdrowotnych
3	zaspokajanie potrzeb mieszkaniowych	projekty dotyczące budowy mieszkań socjalnych oraz komunalnych
4	edukacja publiczna	projekty dotyczące doposażenia placówek oświaty, organizacji bezpłatnych zajęć dodatkowych, utworzenia oraz doposażenia pracowni naukowych, warsztatów związanych z samoobroną, pierwszą pomocą, rozwojem biznesowym, rozwojem osobistym oraz nauką języków obcych
5	lokalny transport zbiorowy	projekty związane z rozwojem i modernizacją oraz dostępnością transportu zbiorowego
6	zieleni i zadrzewienia	projekty związane z nasadzeniem nowych drzew, krzewów, kwiatów oraz pielęgnacją istniejących terenów zielonych
7	wybiegi dla psów	projekty dotyczące utworzenia, doposażenia, powiększenia oraz modernizacji terenów spacerowych dla psów
8	drogi rowerowe	projekty dotyczące utworzenia, modernizacji i wymiany nawierzchni dróg rowerowych
9	parkingi	projekty dotyczące utworzenia oraz modernizacji parkingów
10	sport	projekty związane z utworzeniem i modernizacją infrastruktury sportowej, organizacją bezpłatnych zajęć sportowych, zakupem akcesoriów sportowych, stworzeniem siłowni na powietrzu oraz organizacją zawodów sportowych
11	place zabaw	projekty dotyczące utworzenia, doposażenia oraz modernizacji placów zabaw
12	porządek publiczny	projekty dotyczące zakupu dronów do monitorowania jakości powietrza, montażu koszy na śmieci, zakupu ławek i poidełek dla mieszkańców oraz remontów budynków użytku publicznego
13	bezpieczeństwo obywateli	projekty dotyczące montażu oświetlenia chodników, monitoringu, instalacji luster drogowych, powstania przejść dla pieszych, wymiany instalacji grzewczej, doposażenia służb ratunkowych, powstania ogrodzenia placu zabaw, organizacji warsztatów z zakresu pierwszej pomocy oraz samoobrony
14	ochrona zwierząt	projekty dotyczące montażu budek lęgowych dla ptaków, bezpłatnej sterylizacji i kastracji zwierząt, zabezpieczania bezdomnych zwierząt w schronisku, polepszenia warunków bytowych zwierząt w schroniskach oraz przeprowadzania kampanii edukacyjnej w zakresie ochrony zwierząt
15	aktywizacja seniorów	projekty związane z powstaniem zielarni dedykowanej seniorom i organizacją wydarzeń dedykowanych seniorom, w tym zajęć sportowych, rozrywkowych, edukacyjnych oraz zajęć pozwalających im na integrację z osobami młodszymi
16	rozrywka	projekty związane z aktywizacją mieszkańców: festyny, pikniki, jarmarki, koncerty rozrywkowe, kina plenerowe, festiwale, organizacja spotkań rozrywkowych dla mieszkańców, wodne place zabaw oraz zakup gier planszowych
17	infrastruktura drogowa	projekty związane z utworzeniem dróg, chodników i kładek dla pieszych oraz remontem istniejących dróg, chodników i kładek dla pieszych

Źródło: opracowanie własne

4.2. Hipotezy badawcze

Postawiono następujące hipotezy badawcze:

1) Mieszkańcy gmin województwa śląskiego najchętniej wybierają w głosowaniach budżety obywatelskie w kategoriach: porządek publiczny, bezpieczeństwo, ochrona zdrowia, tworzenie warunków do zaspokajania potrzeb mieszkaniowych, lokalny transport zbiorowy i infrastruktura drogowa, parkingi, nieco rzadziej wybierane są projekty w kategorii: kultura, sport, rozrywka, place zabaw, edukacja publiczna, aktywacja seniorów, zaś do najrzadziej wybieranych będą należały: zielen i zadrzewienia, wybiegi dla psów, drogi rowerowe i ochrona zwierząt.

2) Jeśli chodzi o różnice w wyborze poszczególnej kategorii projektów pomiędzy gminami o danym charakterze, dla większej przejrzystości postawionych hipotez skonstruowano tabelę (tabela 2), zawierającą listę kategorii przeznaczenia projektów i do każdej z nich wskazano charakter gminy, której mieszkańcy będą chętniej wydatkować środki z budżetów na tę właśnie kategorię.

Tabela 2. Hipotezy badawcze dotyczące kategorii przeznaczenia BO wybieranych w poszczególnych gminach z uwzględnieniem ich charakteru

Lp.	Kategoria przeznaczenia BO	Charakter gmin, których mieszkańcy będą głosowali na daną kategorię (hipotetycznie)
1	kultura	miejskie
2	ochrona zdrowia	miejskie
3	zaspokajanie potrzeb mieszkaniowych	miejskie
4	edukacja publiczna	miejskie
5	lokalny transport zbiorowy	wiejskie
6	zielen i zadrzewienia	miejskie
7	wybiegi dla psów	miejskie
8	drogi rowerowe	miejskie
9	parkingi	miejskie
10	sport	miejskie
11	place zabaw	miejskie
12	porządek publiczny	miejskie
13	bezpieczeństwo obywateli	miejskie
14	ochrona zwierząt	miejskie
15	aktywizacja seniorów	miejskie
16	rozrywka	miejsko-wiejskie
17	infrastruktura drogowa	wiejskie

Źródło: opracowanie własne

4.3. Metody badawcze i obszar badań

Zastosowano metodę badawczą w postaci badania informacji publicznej pozyskanej dwiema drogami. Pierwszą drogą była wyszukanie i obserwacja informacji udostępnionych na stronach Biuletynów Informacji Publicznej i oficjalnych stronach internetowych poszczególnych gmin. Drugą drogą było pozyskanie danych za pomocą kierowanych do gmin wniosków o udostępnienie informacji publicznej.

Podczas prowadzonych badań zwrócono też uwagę na jakość wywiązywania się gmin z obowiązku udostępniania informacji publicznej. Odpowiedzi części gmin były kompletne, rozbudowane i nie wymagały dodatkowego pozyskania danych. Odpowiedzi niektórych gmin zawierały jedynie link z odesłaniem do Biuletynu Informacji Publicznej gminy, zaś 23 gminy wywiązały się z obowiązku udzielenia informacji publicznej dopiero po ponownym wysłaniu wniosku. Warto zaznaczyć, że 10 gmin w ogóle nie udzieliło odpowiedzi na wnioski o udostępnienie informacji publicznej. Podczas prowadzonych badań okazało się, że 4,26% gmin wiejskich, 6% gmin miejskich i aż 13,04% gmin wiejsko-miejskich nie odpowiedziało na dwukrotnie wysłany wniosek. BO tych gmin nie zostały zatem ujęte w badaniach.

Zauważyć też należy, że nie wszystkie gminy podejmowały BO we wszystkich latach badanego okresu.

Ostatecznie badania przeprowadzono na podstawie 2144 budżetów obywatelskich (w roku 2019 przyjęto 805 projektów, w 2020 – 674, a w 2021 – 665), których najwięcej pochodziło z gmin miejskich. Rozkład wygranych, a tym samym uwzględnianych w uchwałach budżetowych, projektów BO w poszczególnych latach z podziałem na charakter gmin przedstawia tabela 3.

Tabela 3. Liczba wygranych projektów w ramach BO w latach 2019–2021

Charakter gminy	2019	2020	2021
Gminy miejskie	758	614	620
Gminy wiejskie	9	9	2
Gminy miejsko-wiejskie	38	51	43
Razem	805	674	665

Źródło: opracowanie własne na podstawie odpowiedzi gmin

Z tabeli 3 wynika, że jeśli chodzi o liczbę projektów, to w badanym okresie liczba ta spadła. Znaczny spadek odnotowano w roku 2020, w którym to liczba wygranych projektów zmalała o ponad 16% względem roku wcześniejszego. Można przypuszczać, że było to wynikiem trudnego okresu pandemii wywołanej wiru-

sem SARS-COV-2, której wybuch w 2020 roku nie tylko spowodował spadek dochodów gmin, ale także wzrost innych wydatków, co nie pozostawało bez wpływu na BO nie tylko województwa śląskiego (Ostachowski, 2021). W literaturze pojawiają się też takie głosy, być może słuszne, że zmniejszenie liczby BO oznacza brak zaufania władz lokalnych do społeczeństwa, jak i niechęć do dzielenia się większym „ułamkiem władzy” (Ostachowski, 2022). Możliwe jest także, że to mieszkańcy coraz mniej są zainteresowani zgłaszaniem projektów do budżetów partycypacyjnych, jak i późniejszym głosowaniem nad nimi (Ostachowski, 2021). Faktyczne jednak przyczyny zmniejszających się BO nie zostały zbadane i pozostając jedynie sferze domysłów, otwierają drogę do dalszych badań i analiz.

4.4. Wielkość budżetów obywatelskich

Jeśli chodzi o wielkość BO, to należy przyjąć, że nie ma ona tak istotnego znaczenia dla oceny preferencji mieszkańców, gdyż ilość środków przeznaczanych na BO przez dane gminy nie zależy od woli mieszkańców, a co za tym idzie, nie może być wskaźnikiem aktywności i kierunków rozwoju regionu. Warto jednak przyjrzeć się wielkości budżetów i jej dynamice. W badanych budżetach pod względem ich wielkości dominowały budżety gmin miejskich. W 2019 roku łączna kwota uchwalona na BO przez gminy miejskie wyniosła 104 992 486,55 zł, w roku 2020 roku ta kwota wyniosła 95 455 766,62 zł, by następnie znowu wzrosnąć w 2021 roku do kwoty 106 495 716,00 zł. Wysokość BO w poszczególnych gminach miejskich przedstawia tabela 4.

Tabela 4. Kwoty uchwalone w poszczególnych gminach miejskich (w zł)

Gminy miejskie	2019	2020	2021
Będzin	1 000 000,00	1 000 000,00	1 000 000,00
Bielsko-Biała	4 500 000,00	6 000 000,00	10 000 000,00
Bieruń	800 000,00	900 000,00	0,00
Błachownia	350 000,00	350 000,00	350 000,00
Bytom	4 500 000,00	4 700 000,00	5 200 000,00
Chorzów	3 500 000,00	3 700 000,00	3 700 000,00
Cieszyn	400 000,00	500 000,00	0,00
Częstochowa	9 468 489,00	9 468 489,00	9 468 489,00
Dąbrowa Górnicza	3 600 000,00	4 100 000,00	4 700 000,00
Gliwice	6 216 000,00	6 962 000,00	7 874 000,00
Jastrzębie Zdrój	2 060 000,00	2 285 800,00	2 600 000,00

Gminy miejskie	2019	2020	2021
Jaworzno	2 800 000,00	2 800 000,00	3 200 000,00
Katowice	26 508 405,00	15 000 000,00	15 600 000,00
Knurów	0,00	0,00	1 004 000,00
Lędziny	250 000,00	250 000,00	250 000,00
Lubliniec	255 592,55	311 837,62	382 227,00
Mikołów	1 000 000,00	0,00	1 000 000,00
Mysłowice	1 900 000,00	2 140 000,00	2 360 000,00
Myszków	1 080 000,00	0,00	0,00
Piekary Śląskie	2 000 000,00	2 000 000,00	2 000 000,00
Pyskowice	150 000,00	0,00	200 000,00
Racibórz	1 500 000,00	0,00	1 500 000,00
Radlin	120 000,00	0,00	0,00
Ruda Śląska	3 994 000,00	4 122 640,00	4 222 000,00
Rybnik	4 880 000,00	5 220 000,00	4 830 000,00
Rydułtowy	100 000,00	100 000,00	100 000,00
Siemianowice Śląskie	2 200 000,00	2 200 000,00	2 000 000,00
Sosnowiec	6 000 000,00	6 000 000,00	6 200 000,00
Świętochłowice	1 200 000,00	1 250 000,00	1 410 000,00
Tarnowskie Góry	0,00	0,00	600 000,00
Tychy	5 000 000,00	5 000 000,00	5 000 000,00
Ustroń	360 000,00	360 000,00	360 000,00
Wodzisław Śląski	500 000,00	0,00	0,00
Zabrze	5 050 000,00	5 185 000,00	5 725 000,00
Zawiercie	0,00	1 500 000,00	1 500 000,00
Żory	1 750 000,00	2 050 000,00	2 160 000,00
Łącznie	104 992 486,55	95 455 766,62	106 495 716,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie odpowiedzi gmin

Jeśli chodzi o gminy wiejskie, to w 2019 roku łączna kwota uchwalona na BO wyniosła 529 610,00 zł, natomiast w roku 2020 ta kwota znacznie spadła i wyniosła 200 000,00 zł. W ujęciu procentowym środki przeznaczone na ten cel zmalały o 62,24 procent. W roku 2021 uchwalono kwotę w wysokości 294 460,00 zł, co w ujęciu procentowym w stosunku do roku poprzedniego wykazało wzrost o 47,23 procent. Kwoty przeznaczone na BO w poszczególnych latach w danych gminach wiejskich przedstawia tabela 5.

W 2019 roku łączna kwota uchwalona na BO przez gminy wiejsko-miejskie województwa śląskiego wyniosła 703 000 zł, natomiast w roku 2020 roku 437 980,17 zł. W ujęciu procentowym środki przeznaczone na ten cel zmalały aż o 37,7 procent.

W roku 2021 uchwalono kwotę w wysokości 493 247,05 zł, co w ujęciu procentowym w stosunku do 2020 roku wykazało wzrost o 12,62 procent. Kwoty przeznaczone na BO w poszczególnych gminach miejsko-wiejskich przedstawia tabela 6.

Tabela 5. Kwoty uchwalone w poszczególnych gminach wiejskich (w zł)

Gminy wiejskie	2019	2020	2021
Jaworze	180 000,00	0,00	0,00
Kozy	0,00	50 000,00	50 000,00
Świerklaniec	199 610,00	0,00	244 460,00
Świerklany	150 000,00	150 000,00	0,00
ŁĄCZNIE	529 610,00	200 000,00	294 460,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie odpowiedzi gmin

Tabela 6. Kwoty uchwalone w poszczególnych gminach wiejsko-miejskich (w zł)

Gminy wiejsko-miejskie	2019	2020	2021
Łazy	70 000,00	70 000,00	70 000,00
Pszczyna	133 000,00	187 809,17	208 784,75
Siewierz	500 000,00	0,00	0,00
Toszek	0,00	180 171,00	214 462,30
ŁĄCZNIE	703 000,00	437 980,17	493 247,05

Źródło: opracowanie własne na podstawie odpowiedzi gmin

Jak wynika z badań, o ile w gminach miejskich poziom finansowania BO nie różnił się znacząco w poszczególnych latach, o tyle w gminach wiejskich i wiejsko-wiejskich poziom finansowania BO znacznie zmalał.

4.5. Wyniki badań dotyczących preferencji mieszkańców co do przeznaczenia BO

Odpowiadając na pytanie dotyczące przeznaczenia projektów BO, dokonano analizy udziału procentowego poszczególnych kategorii projektów w stosunku do łącznej ich liczby, a także z rozbiciem na poszczególne rodzaje gmin, gdyż tutaj autorki interesowała nie tyle ilość projektów, co potrzeby i kierunki rozwoju gmin o różnym charakterze, tj. miejskich, wiejskich i miejsko-wiejskich. Wiele projektów zaspokajało różne potrzeby mieszkańców, stąd możliwe było zakwalifikowanie ich jednocześnie do kilku kategorii. Rozkład poszczególnych kategorii projektów przedstawia tabela 7.

Tabela 7. Rozkład poszczególnych kategorii projektów

Lp.	Kategoria przeznaczenia BO	Procentowy udział danej kategorii w ogólnej liczbie projektów	Charakter gminy		
			miejskie	wiejskie	miejsko-wiejskie
			%	%	%
1	kultura	19,76	7,06	3,7	9
2	ochrona zdrowia	2,45	1,45	0	1
3	zaspokajanie potrzeb mieszkaniowych	0	0	0	0
4	edukacja publiczna	15,4	6,7	3,7	5
5	lokalny transport zbiorowy	0,9	0,9	0	0
6	zieleń i zadrzewienia	12,77	5,07	3,7	4
7	wybiegi dla psów	2,76	1,76	0	1
8	drogi rowerowe	2,17	2,17	0	0
9	parkingi	5,03	3,03	0	2
10	sport	65,61	15,57	37,04	13
11	plac zabaw	39,52	9	18,52	12
12	porządek publiczny	39,71	13,3	7,41	19
13	bezpieczeństwo obywateli	31,28	9,87	7,41	14
14	ochrona zwierząt	4	1	0	3
15	aktywizacja seniorów	2,04	2,04	0	0
16	rozrywka	37,13	15,02	11,11	11
17	infrastruktura drogowa	22,29	6,88	7,41	8

Źródło: opracowanie własne na podstawie odpowiedzi gmin

Z przeprowadzonej analizy zebranego materiału badawczego wynika, iż mieszkańcy gmin miejskich najchętniej wybierali projekty związane ze sportem, w tym budową oraz rewitalizacją obiektów sportowych, organizacją zajęć bądź zawodów sportowych czy też zakupem wyposażenia sal gimnastycznych. Projekty te stanowiły aż 15,57% wszystkich projektów w latach 2019–2021. Minimalnie rzadziej wybierano projekty dotyczące rozrywki, w tym organizacji festynów rodzinnych, koncertów oraz warsztatów kreatywnych, jarmarków świątecznych czy kin plenerowych. Kategoria rozrywki stanowiła 15,02% wszystkich projektów w latach 2019–2021.

Kolejną ważną potrzebą do zaspokojenia w życiu mieszkańców gmin miejskich okazała się kategoria związana z utrzymaniem porządku publicznego. Jak się okazało, stanowi ona 13,30% wszystkich projektów w latach 2019–2021. Żadna z pozostałych kategorii potrzeb nie uzyskała więcej niż 10% w ogólnej puli wszystkich projektów. Co może nieco dziwić, mieszkańcy gmin miejskich w ogóle nie głosowali na propozycje związane z zaspokajaniem potrzeb mieszkaniowych, w tym remonty oraz budowę nowych mieszkań socjalnych bądź komunalnych.

W gminach wiejskich największym zainteresowaniem cieszyły się projekty dotyczące sportu. Stanowiły one aż 37,04% wszystkich wygranych projektów w latach 2019–2021. Sporym zainteresowaniem mieszkańców gmin wiejskich cieszyła się też budowa, renowacja czy też doposażenie placów zabaw. Ta kategoria otrzymała o 18,52 punktów procentowych mniej niż kategoria plasująca się na pierwszym miejscu (sport). W kręgu zainteresowań z wynikiem 11,11% wszystkich kategorii w latach 2019–2021 znajdowały się propozycje dotyczące rozrywki. Kategoriami, które uzyskały mniej niż 10% poparcia mieszkańców, była kultura, edukacja publiczna, zieleń i zadrzewienia, porządek publiczny, infrastruktura drogowa oraz bezpieczeństwo obywateli. Na projekty dotyczące pozostałych kategorii mieszkańcy gmin wiejskich nie głosowali.

Jeśli chodzi o gminy wiejsko-miejskie, to ich mieszkańcy najchętniej głosowali na projekty związane z porządkiem publicznym, takie jak montaż wiat rowerowych, tworzenie toalet publicznych czy też rewitalizacja przestrzeni publicznej. Ta kategoria wynosiła 19% wszystkich projektów w latach 2019–2021. Na drugim miejscu z wynikiem 14% znalazły się projekty takie jak montaż oświetlenia w przestrzeni publicznej, doposażanie jednostek ochotniczej oraz państwowej straży pożarnej czy też budowa i remont przejść dla pieszych, które należały do kategorii bezpieczeństwo obywateli. W kategoriach powyżej 10% wszystkich wygranych projektów znalazły się jeszcze takie kategorie jak sport (13%), place zabaw (12%) oraz rozrywka (11%).

Podsumowując wyniki poszczególnych kategorii, należy wskazać, że zdecydowanie największym zainteresowaniem mieszkańców cieszyły się zadania związane ze sportem – 65,61% (tu dominowały głosy mieszkańców gmin wiejskich). Ponad 39% otrzymały projekty dotyczące porządku publicznego (tu dominowały gminy wiejsko-wiejskie) oraz placów zabaw (największą potrzebę w tym zakresie widać u mieszkańców gmin wiejskich). Niewiele mniejszym zainteresowaniem (ok. 37%) cieszyły się zadania związane z rozrywką, przy czym jeśli chodzi o rozrywkę, to nie dominuje tu żaden rodzaj gminy. Gdyby połączyć kategorie rozrywki, placów zabaw (które wszak też służą rozrywce i rekreacji), a także kultury (na którą przeznaczano 19,76% projektów), to zdecydowanie łącznie te trzy kategorie stanowiłyby największą pulę wybieranych zadań. Jak się wydaje, do tej kategorii szeroko rozumianej rozrywki można by także włączyć drogi rowerowe.

Istotną okazała się także kategoria bezpieczeństwa obywateli (31,25%). W tej grupie zadań największe potrzeby mieli mieszkańcy gmin wiejsko-wiejskich, którzy również mieli największe potrzeby w kategorii porządek publiczny.

Najmniejszym zainteresowaniem cieszyły się projekty dotyczące zaspokajania potrzeb mieszkaniowych (w tej kategorii nie było ani jednego projektu), a także lokalny transport zbiorowy. Powyższe może wynikać z przeświadczenia, że zarówno zaspokajanie potrzeb mieszkaniowych, jak i transportu lokalnego należy do tych

zadań gmin, które muszą być realizowane bez względu na budżety partycypacyjne. Podobnie jeśli chodzi o ochronę zdrowia, która stanowiła 2,45% projektów.

Z badań wynika, że niechętnie przeznaczają się środki na aktywizację seniorów – projekty o takim charakterze zadań osiągnęły jedynie 2,04%, i występowały tylko w gminach miejskich. Warto byłoby w tym zakresie przeprowadzić badania dotyczące przyczyn takiego stanu rzeczy.

Reasumując wyniki powyższych badań, należy wskazać, że hipoteza dotycząca reprezentacji poszczególnych kategorii we wszystkich BO gmin województwa śląskiego potwierdziła się częściowo. Mieszkańcy województwa śląskiego rzeczywiście często wybierali projekty dotyczące: porządku publicznego i bezpieczeństwa, ale najchętniej wybieraną kategorią był sport. Często także wybierano projekty dotyczące placów zabaw i rozrywki. Nieco rzadziej decydowano się na projekty realizujące potrzeby z zakresu infrastruktury drogowej, kultury, edukacji publicznej oraz zieleni i zadrzewień. Projekty dotyczące 8 pozostałych kategorii wybierano w niewielkich gminach. Na podstawie wyników przeprowadzonych analiz można stworzyć listę najchętniej wybieranych kategorii potrzeb, która została ujęta w tabeli 8.

Tabela 8. Najchętniej wybierane kategorie przeznaczenia BO

Lp.	Kategoria potrzeb	Procentowy udział danej kategorii w ogólnej liczbie projektów
1	sport	65,61%
2	porządek publiczny	39,71%
3	plac zabaw	39,52%
4	rozrywka	37,13%
5	bezpieczeństwo obywateli	31,28%
6	infrastruktura drogowa	22,29%
7	kultura	19,76%
8	edukacja publiczna	15,40%
9	zieleni i zadrzewienia	12,77%
10	parkingi	5,03%
11	ochrona zwierząt	4,00%
12	wybiegi dla psów	2,76%
13	ochrona zdrowia	2,45%
14	drogi rowerowe	2,17%
15	aktywizacja seniorów	2,04%
16	lokalny transport zbiorowy	0,9%
17	zaspokajanie potrzeb mieszkaniowych	0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie odpowiedzi gmin

Hipotezy dotyczące różnic w wyborach poszczególnych kategorii projektów pomiędzy gminami o danym charakterze w większości się potwierdziły. Okazało się jedynie, że projekty w kategoriach sport i place zabaw, co do których zakładano, że będą chętniej wybierane w gminach miejskich, były chętniej wybierane w gminach wiejskich (i to ponad dwukrotnie), zaś porządek publiczny, bezpieczeństwo obywateli i ochrona zwierząt – w gminach miejsko-wiejskich (a nie miejskich, jak zakładano). Z kolei jeśli chodzi o kategorię rozrywka, to zakładano, że będzie jej brakowało w gminach miejsko-wiejskich, a co za tym idzie, mieszkańcy tego rodzaju gmin będą głosowali na budżety zaspokajające tę potrzebę. Tymczasem to mieszkańcy gmin miejskich w większości wybierali BO z kategorii rozrywka.

W przypadku kategorii: zaspokajanie potrzeb mieszkaniowych, hipoteza nie została zweryfikowana, gdyż w badanym okresie w żadnej gminie nie wygrał projekt dotyczący tych zadań. Weryfikacja założeń co do charakteru gmin, w których najczęściej wybierana jest dana kategoria potrzeb, została ujęta w tabeli 9.

Tabela 9. Weryfikacja hipotez dotyczących kategorii przeznaczenia BO wybieranych w poszczególnych rodzajach gmin

Lp.	Kategoria przeznaczenia BO	Charakter gmin, których mieszkańcy będą głosowali na daną kategorię (hipotetycznie)	Charakter gmin, których mieszkańcy głosowali na daną kategorię (po weryfikacji)
1	kultura	miejskie	miejskie
2	ochrona zdrowia	miejskie	miejskie
3	zaspokajanie potrzeb mieszkaniowych	miejskie	brak
4	edukacja publiczna	miejskie	miejskie
5	lokalny transport zbiorowy	wiejskie	wiejskie
6	zieleń i zadrzewienia	miejskie	miejskie
7	wybiegi dla psów	miejskie	miejskie
8	drogi rowerowe	miejskie	miejskie
9	parkingi	miejskie	miejskie
10	sport	miejskie	wiejskie
11	place zabaw	miejskie	wiejskie
12	porządek publiczny	miejskie	miejsko-wiejskie
13	bezpieczeństwo obywateli	miejskie	miejsko-wiejskie
14	ochrona zwierząt	miejskie	miejsko-wiejskie
15	aktywizacja seniorów	miejskie	miejskie
16	rozrywka	miejsko-wiejskie	miejskie
17	infrastruktura drogowa	wiejskie	wiejskie

Źródło: opracowanie własne na podstawie odpowiedzi gmin

5. Zakończenie

Z przeprowadzonej analizy przeznaczenia BO gmin województwa śląskiego wyłania się obraz społeczności lokalnej tego regionu jako ukierunkowanej na zaspokajanie potrzeb związanych ze sportem, rozrywką i kulturą. To właśnie na te zadania mieszkańcy regionu głosują najchętniej. Na drugim miejscu znajdują się potrzeby dotyczące porządku i bezpieczeństwa. W dalszej zaś kolejności mieszkańcy województwa śląskiego popierają projekty dotyczące infrastruktury drogowej.

Można mieć nadzieję, że zebrane dane będą pełniły funkcję informacyjną dla władz samorządowych, wskazując, w jakim kierunku powinny iść przedsięwzięcia i inwestycje lokalne, także te poza BO. Jakkolwiek sam wybór konkretnych projektów w głosowaniu nie może być utożsamiany z preferencjami mieszkańców, gdyż na oddanie głosu mogą mieć wpływ także inne czynniki, takie jak liczba i treść projektów poddawanych pod głosowanie, ich promocja, podmiot zgłaszający projekt, czy w końcu frekwencja w głosowaniu i ewentualna nadreprezentacja konkretnej grupy społecznej (czy też brak tej reprezentacji wśród osób oddających głos), to jednak wyniki głosowania nad budżetami partycypacyjnymi stanowią ważną wskazówkę dla samorządów.

Wydaje się też, że warto byłoby ponawiać badania nad przeznaczeniem wybieranych projektów co kilka lat i robić analizy porównawcze, co pozwoliłoby na ocenę stopnia zaspokojenia potrzeb czy ewentualnie zmian preferencji i kierunków rozwoju. Dla pełniejszego obrazu tych preferencji warto byłoby także poddawać analizie inne czynniki mogące wpływać na decyzje mieszkańców (np. liczba i rodzaj projektów zarówno dopuszczonych do głosowania, jak i odrzuconych, ich wartość, promocja, autorstwo, czy też frekwencja wyborcza). Interesujące byłoby także badanie opinii mieszkańców na temat BO z wykorzystaniem sondażu diagnostycznego, który mógłby dać odpowiedź na pytanie, dlaczego mieszkańcy nie biorą udziału w głosowaniu, a także czy wybór projektów ich zdaniem poprzedzony był merytoryczną dyskusją. Wszystko to pozwoliłoby na pełniejszy obraz potrzeb i oczekiwań mieszkańców, a tym samym doprecyzowanie wskazań dla praktyki samorządowej.

Bibliografia

- Błaszak, M. (2022). *Zrównoważony rozwój miast w świetle budżetów obywatelskich*. Poznań.
- Błaszak, M. (2019). Budżet obywatelski w Polsce i dylematy z nim związane. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjalny*, 3, 203–220. <https://doi.org/10.14746/rpeis.2019.81.3.13>
- Brol, M., & Derlukiewicz, N. (2023). *Budżet obywatelski w największych polskich miastach — perspektywa urzędników i aktywistów*. Warszawa.

- Dworakowska, M. (2014). Rola i znaczenie budżetu partycypacyjnego w rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, w: J. Osiński & J. Popławska (red.), *Oblicza społeczeństwa obywatelskiego — państwo, gospodarka, świat*. Szkoła Główna Handlowa.
- Fiut, K., Górniak, A., Krasoń-Pilch, K., & Kraszewski, D. (2016). *Po co nam budżet obywatelski. Poradnik skutecznej partycypacji dla pracowników samorządowych*. Kraków.
- Górski, R. (2007). *Bez państwa: demokracja uczestnicząca w działaniu*. Kraków.
- Kęszczyk, R. (2018). Wspólne dobro naszą przyszłością — czyli innowacyjny mechanizm budżetu obywatelskiego na przykładzie miasta Gdańska. *Młody Jurysta*, 4, 28–36. <https://doi.org/10.21697/mj.2018.4.04>
- Kłębowski, W. (2013). *Budżet partycypacyjny krótka historia obsługi*. Warszawa.
- Kocot, G. (2014). Budżet partycypacyjny w Polsce, w: J. Osiński & J. Popławska (red.), *Oblicza społeczeństwa obywatelskiego — państwo, gospodarka, świat*. Szkoła Główna Handlowa.
- Krześ, A. (2014). Budżet obywatelski jako inicjatywa wspierająca postawę społeczeństwa obywatelskiego. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 341, 93–103. <https://doi.org/10.15611/pn.2014.341.08>
- Lis, W. (2019). *Istota i rola samorządu terytorialnego w państwie demokratycznym*. Lublin.
- Maczak, P., Sadło, M., & Maczka, K. (2015). Budżety obywatelskie w województwie wielkopolskim: stan obecny i perspektywy na przyszłość. *Biuletyn Wielkopolskiego Regionalnego Obserwatorium Terytorialnego*, III, 26–31.
- Muszel, M. (2021). *Aktywność Obywatelska w Trójmieście na przykładzie Budżetów Obywatelskich*. Gdańsk.
- Nohlen, D. (2004). *Prawo wyborcze i system partyjny. O teorii systemów wyborczych*. Warszawa.
- Ostachowski, P. (2022). Budżety obywatelskie miast Opolszczyzny w latach 2019–2021. *Studia Politologica*, 29(371). <https://doi.org/10.24917/20813333.29.12>
- Ostachowski, P. (2021). Budżet partycypacyjny jako wskaźnik aktywności społeczności lokalnych w przebudowie przestrzeni wybranych miast regionu świętokrzyskiego przed i w czasie pandemii COVID-19. *Studia Politologica*, 6(336), 150–164. <https://doi.org/10.24917/20813333.26.12>
- Podgórska-Rykała, J. (2021). *Budżet partycypacyjny — polityczny wynalazek, który odniósł globalny sukces*. Warszawa.
- Poniatowicz, M. (2014). Kontrowersje wokół idei budżetu partycypacyjnego jako instrumentu finansów lokalnych. *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe UE w Katowicach*, 198, 177–188.
- Sobol, A. (2017). Budżet obywatelski jako narzędzie rozwoju lokalnego. *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe UE w Katowicach*, 316, 172–182.
- Stokłuska, E. (2015). *Opis przykładu partycypacji, budżet obywatelski w Sopocie*. Pracownia Badań i Innowacji Społecznych Stocznia.
- Sześciło, D. (2019). *Nowe narzędzia dla obywateli i radnych w samorządzie*. Warszawa.
- Uchwała. (2019). Uchwała RIO w Warszawie z dnia 31 stycznia 2019, nr 3.48.2019, dotycząca orzeczenia nieważności uchwały Nr III/28/2018 Rady Miasta Siedlce z dnia 28 grudnia 2018 r. w sprawie zmiany Uchwały Nr LIV/619/2018 Rady Miasta Siedlce z dnia 30 sierpnia 2018 r. w sprawie zasad i trybu przeprowadzenia konsultacji społecznych w ramach budżetu obywatelskiego, Dz.Urz.Woj. Mazowieckiego 2019 r., poz. 5264.
- Ustawa. (1990). Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym. Dz.U. z 2024 r., poz. 40.
- Ustawa. (2018). Ustawa z dnia 11 stycznia 2018 r. o zmianie niektórych ustaw w celu zwiększenia udziału obywateli w procesie wybierania, funkcjonowania i kontrolowania niektórych organów publicznych. Dz.U. z 2018 r., poz. 130.
- Wyrok. (1999). Wyrok TK z dnia 24 lutego 1999 r., sygn. SK 4/98, OTK 1999 nr 2, poz. 24.
- Wyrok. (2022). Wyrok NSA z dnia 6 września 2022 r., III OSK 1235/21.

Wyrok. (2013) Wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 10 maja 2013 r. III SA/Wr 140/13.

Wyrok. (2018). Wyrok WSA w Poznaniu z dnia 18 kwietnia 2018 r., sygn. akt IV SA/Po 176/18.

Civic Budget as an Indicator of the Needs of the Inhabitants of the Silesian Province in 2019–2021

Abstract. The research aimed to identify the needs of the residents of the Silesian province based on the allocation of civic budgets of individual municipalities in 2019-2021. The authors collected data on civic budgets through public information mechanisms. The data included information on the earmarking of budgets and quantitative data on the number of projects carried out and the funds allocated. The results of the qualitative research show that residents of the Silesian region are most willing to allocate civic budgets for tasks related to sports, entertainment, and culture. These are the needs that the region's residents consider to be either the most important or not satisfied to the expected degree. In second place are needs related to order and security. Further down the list, residents of the Silesian region support road infrastructure projects. In contrast, projects to finance housing needs and local public transportation are the least popular. An observation was the reluctance of municipalities to allocate participatory budgets for activating seniors.

Keywords: citizen budgets, Silesian province, municipal budget